

POMIRENJE – SINOVSKI ODNOS S BOGOM

Ivan Dugandžić

ŠTO SE U BIBLIJI MISLI POD POMIRENJEM?

U posljednje vrijeme u crkvenom životu sve je prisutniji izraz „sakrament pomirenja” ili jednostavno „pomirenje”. Tu su doduše i ostali izrazi, kao: sakrament pokore ili jednostavno pokora, pa zatim sakrament obraćenja i, možda još uvijek najčešći, sakrament ispovijedi ili jednostavno ispovijed. Ova raznolikost u nazivima običnom vjerniku sigurno otežava shvaćanje onog bitnog i središnjeg u ovom sakramentu. Jer svaki od ovih pojmova ističe samo jedan vid na duboku sakramentalnu stvarnost i tako ostavlja mogućnost da ona bude jednostrano shvaćena.

Antropološki gledano, danas najbolje odgovara pojam pomirenja jer se tu može pomoći od iskustva svakidašnjeg života. Ali upravo zbog toga taj izraz nije sasvim jednoznačan i teološki određen. Prava je poteškoća u tome što u rječniku današnjeg čovjeka govor o pomirenju pretpostavlja kao protupojam neki nesporazum, sukob ili neko konfliktno stanje, bilo između pojedinaca, bilo između naroda i država, dok Biblija uvijek govori o grijehu. Svijest grešnosti i potrebe za opraštenjem, odnosno pomirenjem, u Bibliji je vrlo izražena, što se ne bi moglo reći za današnje vrijeme.

Biblija pozna Stvoritelja i njegovu volju te čovjekovo udaljavanje od te volje i kao jedinu mogućnost nakon toga obraćenje, povratak k izvoru. Zato u njoj često nalazimo jako naglašene oprečne mogućnosti: dobro – zlo, život – smrt, nagrada – kazna, spasenje – propast. Za današnjega čovjeka, koji stoji pod jakim utjecajem evolucijske misli i sve promatra u jednom trajnom razvoju i hodu naprijed, takav način mišljenja nije baš lako razumljiv. Ono što je Biblija promatrala i promatra kao kršenje Božje volje i za što treba tražiti opraštenje, danas se često opravdava genetskim nasljeđem, utjecajem podsvijesti, utjecajem životne okoline, raznim društvenim pritiscima itd. U tom smislu čovjek sve više gubi svijest da je on izvor zla, a sve je uvjereniji da je on žrtva zla koje mora trpjeti.

Suvremena antropologija i psihologija katkada i prebrzo čovjeka oslobađaju od krivnje. Umjesto da traži od Boga rješenje svojega grijeha i krivnje, on je upućen sam na sebe i na težnju suvremene psihologije da sve opravda i objasni. U takvom ozračju dapače i mnogi vjernici podliježu napasti da prigovaraju Bogu kako može dopustiti i trpjeti toliko zlo u svijetu. U kontekstu takvih duhovnih strujanja današnjega vremena potrebno je pojam pomirenja preciznije odrediti na temelju Biblije i teološke tradicije Crkve, što opet za sobom povlači potrebu pre-

ciziranja pojma grijeha i krivnje u Bibliji.

Osim ove poteškoće u vezi s pomirenjem koja izvire iz današnjeg života i načina mišljenja, postoji i druga koja izvire iz samo Biblije. Naime, pojam pomirenja uopće ne spada među središnje i najvažnije pojmove novozavjetne spasenjske poruke, zapravo tematski se nalazi samo kod apostola Pavla, ali ni kod njega ne zauzima središnje mjesto. S druge pak strane nije teško uočiti da je taj pojam ipak srodan i povezan s onim središnjim pojmovima kao što su obraćenje, otkupljenje, opravdanje, mir itd. Zato u njihovu kontekstu i treba tražiti pravo značenje pojma pomirenja u Bibliji, a onda i u današnjoj sakramentalnoj praksi Crkve.

Pri tome valja imati na umu da Biblija nije ni s obzirom na vrijeme svojega nastanka ni s obzirom na teme koje obrađuje homogena cjelina. Pa ipak, ako bi se htjelo naći zajedničku temu svim biblijskim knjigama, onda je to svakako obraćenje koje se provlači kroz čitav Stari zavjet da bi kod Ivana Krstitelja i Isusa našlo svoj vrhunac te se pod novim vidom nastavilo u novozavjetnoj tradiciji. Prva Crkva je važnost Isusove poruke i njegove osobe za spasenje čovjeka i svijeta izrazila već spomenutim pojmovima: otkupljenjem, opravdanjem, novim stvaranjem itd. Jedan je od njih i pomirenje i zato ga se ne smije istrgnuti iz konteksta, nego ga valja promatrati u sklopu čitave biblijske tradicije.

GRIJEH I POMIRENJE U KULTNO–RITUALNOJ PRAKSI STAROG ZAVJETA

U Starom zavjetu s obzirom na obraćenje, odnosno pomirenje, nalazimo dvostruku praksu koja se vremenski može poklapati, ali koja se u stvarnosti ne mora uvijek nadopunjavati. Naime Izrael poznaje i vrlo cijeni kultno–ritualni oblik pokore i pomirenja, ali isto tako snažan poziv svojih proroka na obraćenje kojem se katkada ti kultno–ritualni oblici čak ignoriraju i omalovažavaju (usp. Iz 58,1 – 12). Izraelova povijest pokazuje da taj kulturni oblik pokore i pomirenja nije postizavao uvijek svoj cilj, pa je zato u određenim trenucima njegove povijesti postao potreban snažan proročki poziv na obraćenje i

čovjeku pojedincu i čitavom izabranom narodu.

Starozavjetna kultno–ritualna praksa pomirenja bila je raznolika, a najčešće vezana uz javni post i prinošenje određenih žrtava (usp. Lev 5; 16). To je bilo praćeno i određenim vanjskim činima: zamjenom odjeće vrećom i kostrijeti (Jl 1, 13; Jdt 4, 9 – 15), posipanjem pepelom i sjedinjenjem u pepelu (Job 2, 8); razdiranjem haljina (Job 1, 20); plačem i naricanjem (Jl 2, 12); brijanjem glave (Job 1, 20). Treba reći da su ti pokornički obredi bili često prožeti istinskim duhom obraćenja, ali je postojala i velika opasnost da ostanu bez stvarnog sadržaja.

Da bi se ispravno shvatio cilj takve pokorničke prakse, potrebno je imati pred očima starozavjetno shvaćanje grijeha, koje opet ovisi o slici svijeta u kojem vjerni Izraelac živi i doživljava svoj odnos s Bogom. Jahve je oteo taj svijet kaosu i uredio za obitavanje svojem narodu (Ps 24,1 sl; 74,13 sl; 89,10 sl; 93). On se pobrinuo da svugdje vlada red, počevši od obitelji, preko plemena pa sve do naroda i države. Zakon i običaji koji čuvaju taj red smatraju se svetima. Oni omeđuju sakralni prostor u kojem čovjek živi sretno sa svojim Bogom. Svaki prijestup tih zakona značio je otvaranje vrata grijehu i njegovo puštanje u taj čuvani i zaštićeni prostor. Grijeh se tako očituje kao povreda Božjeg prava i vlasti nad svijetom i čovjekom. Sile zla koje je Stvoritelj bio protjerao sad se vraćaju i ugrožavaju postojeći red onesposobljujući čovjeka za normalan život s Bogom.

U Starom zavjetu grijeh je shvaćan vrlo ozbiljno. Nije bilo moguće da se netko opravdava nepažnjom, neznanjem ili nenamjernošću. Važna je samo materijalna strana grijeha. Ako se grijeh dogodio, svejedno je da li je to bilo svjesno ili nesvjesno; on je značio ugrožavanje života ne samo pojedinca nego čitave zajednice. Povezano s time išla je i svijest o kazni za grijeh. Jahve je osvetu stavio već u red stvari i čovječju narav i nije potrebno da on posebno intervenira. Grešnik kažnjava sam sebe. „Tko jamu kopa, sam u nju pada, i tko kamen valja, na njega se prevaljuje” (Izr 26, 27); „U grijehu je zamka zlu čovjeku, a pravednik likuje i veseli se.” (Izr 29,6 sl.).

Tek na osnovu ovakvog shvaćanja grijeha možemo shvatiti i način davanja zado-

voljštine i pomirenja u Starom zavjetu. Najprije je trebalo da svećenik odluči o tome da li se radi o oprostivom ili neoprostivom grijehu. Ako je grijeh bio oprostiv, grešnik se mogao vratiti u zajednicu iz koje je automatski bio isključen, dajući zadovoljštinu, a ako je grijeh bio neoprostiv, morao je zajedno sa svojim grijehom biti uklonjen iz života (Lev 14, 3. 36 sl.; 17,4;20,3). Zakon je točno propisivao slušanje kada je trebalo tako postupiti (Lev 20, 9–21).

Sav smisao žrtava okajnica i osobne pokore bio je u tome da se Jahvu potakne kako bi uklonio rušilačku snagu grijeha i ponovno očistio sakralni prostor u koji je on prodro. Prema tome je i te kako važan nutarnji čovjekov stav, a nekada se traži i javno priznanje krivnje (Lev 5. 5).

S egzilom sve više stupa u prvi plan grešnost čitavog naroda umjesto grešnosti pojedinca, a s time i pitanje budućnosti i opstanka naroda. Stari zavjet ne daje nikakvo svjedočanstvo da se žrtvama pokajnicama i pokorničkom praksom probala uništiti grešnost naroda. Zato od pojedinačnih žrtava i pokorničke prakse nastaje veliki dan pomirenja koji se jednom godišnje slavi za čitav narod. Uza nj je vezana jedna nova ideja koja će se kasnije provlačiti kroz čitav Stari zavjet i u Isusu Kristu dostići vrhunac. To je ideja zastupništva (Stellvertretung), trpljenja i davanja zadovoljštine za drugoga. Na dan pomirenja žrtvovane su dvije životinje (dva jarca) od kojih svaka na svoj način izražava tu misao, prva žrtvom svojeg života, a druga noseći na sebi grijeh ljudi u pustinju (Lev 16, 18 sl.). Tu je ideju posebno razradio prorok Izaija u liku poniznog i patničkog Sluge Jahvina koji svoj život daje za mnoge (Iz 42; 49; 53).

PROROČKI POZIV NA OBRAĆENJE

Proroci produbljuju pojam grijeha i krivnje. Iako je već i prije bilo jasno da je zlo više od zbroja pojedinačnih prijestupa, sada se to produbljuje i s obzirom na pojedinca, a posebice s obzirom na narod. Proroci prodiru iza kulisa obrednih žrtava i oblika pokorničke

prakse te u srcima pojedinaca i u izopačenosti naroda nemilosrdno razotkrivaju težnje koje su potpuno oprečne Božjoj volji i usmjerene protiv Boga. Taj problem različiti proroci zahvaćaju pod različitim vidom, potaknuti određenim javnim oblikom takvoga duha: boreći se protiv poganskoga kulta plodnosti, koji je prodro u njegov narod, Hošeja vidi da taj narod ima „bludnički duh” zbog čega je trajno nevjeran savezu s Bogom (Hoš 4, 12; 5, 4); kod Izaije pouzdanje u vlastitu političku moć i snagu odati je svojevrsnu „oholost” naroda koja ne može opstati pred Jahvom (Iz 2, 11. 17); kod Amosa se opet u gaženju prava slabih i tlačenju siromaha izražava „Jakovljevi ponos” (Am 6, 8).

Zato je i poziv proroka uglavnom usmjeren na bitno, na cjelinu: „Tražite dobro, a ne zlo; mizite zlo, a ljubite dobro! Tražite Jahvu da biste živjeli!” (Am 5, 14 sl. ; 6) usp. Mih 6, 8). Što više raste spoznaja dubine zla, to je rjeđi poziv na pokoru i obraćenje, jer narod zapravo, takav kakav jest, nije za to ni sposoban. Svojim izopačenim duhom narod zapravo nije povrijedio samo neki objektivni red stvari, nego – kako to kod Hošeje izražava slika ljubavnog odnosa razvrgao sam savez ljubavi sa svojim Bogom. Zato ne može biti govora o uklanjanju zločina putem žrtava, nego o uspostavljanju novog odnosa ljubavi s Bogom. Sve dobiva dublju osobnu dimenziju. Umjesto izvanjskih oblika pokore u prvi plan stupa važnost čovjekova srca, sve do govora o novom srcu koje će mu Jahve dati umjesto starog, okamenjenog (usp. Ez 36, 26).

Proročki poziv na obraćenje pogađa jednako i pojedinca i narod. On se ne smije ograničiti ni na same etičke norme, ni političke korekture, kao ni socijalne reforme. Proroci ne teže za produhovljenjem ritualne tradicije i prakse, nego za stvaranjem osobnog odnosa povjerenja prema Bogu i vjernosti njegovoj riječi na svim područjima života. Sve bi se dalo sažeti u Izaijinu rečenicu: „Nek bezbožnik put svoj ostavi, a zlikovac naume svoje. Nek se vrati Gospodinu, koji će mu se smilovati, k Bogu našem, jer je velikodušan”. (Iz 55, 7). Tu grijeh nije nešto što se daje ukloniti iz čovjeka i njegove sredine a da se čovjek bitno ne promjeni. Tako propast Izraela nije samo stvar Božje od-

luke nego nutarnja nužda njegova načina života. I što onda po prorocima preostaje čovjeku pojedincu i narodu?

Budući da ni pojedinac ni narod nisu sposobni za obraćenje (Hoš 5, 4; Am 7, 8; 8, 2), morao bi nužno doći Božji sud (Hoš 2, 8 sl. ; 3, 5; 14, 2; Iz 10, 20; 30, 15), ali to se neće dogoditi „jer Bog ne želi smrti grešnika, nego da se obrati i živi” (Ez 18, 23). Zato će se Bog sam pobrinuti da se to ostvari. On će svojem narodu ponuditi novi savez (Jer 31, 33), stvoriti mu novo srce i udahnuti novi duh (Ez 36, 26 sl.). Dug je put u Izraelu prevalila ideja obraćenja, od pomirbenih žrtava i izvanjskih čina pokore do ideje Novoga saveza koji Bog sam stvara. Samo uporno odbijanje te Božje ponude vodi k otvrdnuću i odbačenju (Am 4, 6 – 12; Iz 6, 10). Tu se više ne radi o moralnoj propovijedi koja počinje i završava s čovjekom i njegovim naporom da umilostivi gnjevnog Boga, nego o radosnom naviještanju spasenja koje Bog nezasluženo poklanja čovjeku.

Treba reći da taj razvoj koji je započeo u vremenu nakon egzila nije tekao dalje pravocrtno. Na mjesto obraćenja Bogu saveza često je u kasnom židovstvu kod rabina naglašavan povratak vjernosti Zakonu, što je završavalo u moraliziranju i kazuistici. Najbolji primjer za to jesu farizeji i njihovi sukobi s Isusom. Kod njih Zakon nije postao put prema Bogu, nego zapreka na putu prema njemu. Slično je bilo i u kumranskoj zajednici gdje je također sve ovisilo o vjernosti Zakonu (Dan 16, 1 sl.; 109, 5, 8; 40 Ps 37; 1, 2).

MJESTO I ULOGA IVANA KRSTITELJA

Na prijelazu iz Staroga u Novi savez stoji osebujna pojava Ivana Krstitelja. Njegov poziv na obraćenje nakon dugo vremena ponovno uspostavlja most prema naviještanju velikih starozavjetnih proroka s tom razlikom što taj poziv kod Ivana dobiva eshatološku dimenziju. On je neodgodiv jer „već je položena sjekira na korijen stablima” (Mt 3, 10). On ne traži poput židovskih rabina ili kumranske zajednice posvemašnju vjernost Zakonu, nego korjenito okretanje

Bogu koji dolazi.

Istina, glavni motiv Ivanova poziva na obraćenje jest sud Božje srdžbe koji neposredno predstoji, ali taj je sud ipak moguće izbjeći, i to samo obraćenjem Bogu. Zato njegov poziv nije upućen samo grešnicima (Lk 3, 12) i poganima (Lk 3, 14) nego jednako i onima koji se pred Zakonom smatraju posve pravednima. Upravo on naziva je „zmijskim porodom” (Mt 3, 8). Ni oni neće umaći sudu srdžbe ako ne donesu “plod koji odgovara obraćenju”. Ivan je sasvim određen i poimence nabraja što je kojemu staležu činiti: „Tada ga je narod pitao: “Što nam je onda činiti?” Tko ima dvije haljine – odgovori im – ‘neka podijeli s onim koji nema nijedne! Tko ima hrane, neka učini isto tako! Dođu i carinici da ih krsti pa ga upitaju: ‘Učitelju, što mi moramo činiti?’ ‘Ne tražite’ – odgovori im – ‘ništa više nego što vam je određeno!’ Vojnici ga također zapitaju: ‘A što mi moramo činiti?’ ‘Nikomu ne činite nasilja’ – odgovori im – ‘nikoga lažno ne prijavljujte i budite zadovoljni svojom plaćom!’” (Lk 3,10-14).

Na osnovi ovoga moglo bi se ipak zaključiti da je Ivanovo obraćenje djelo samog čovjeka. Ne smijemo međutim zaboraviti da je Ivan uz poziv na obraćenje vezao i krštenje vodom. Povezujući te dvije stvarnosti, ljudsku spremnost na mijenjanje života na jednoj strani i krštenje kao znak Božjeg opraštanja na drugoj strani, njegovo obraćenje ipak je u bitnome Božji dar čovjeku. Ivanov poziv ima prijeteci ton jer pored spasenja za one koji su spremni mijenjati postoji i strogi sud za sve koji odbijaju taj poziv. Zato je Ivan iznenađen Isusovim nastupom i njegovom blagošću, pa začuđeno pita je li on taj ili drugoga da čeka (Mt 11,2 sl.). U Ivanu starozavjetna obećanja i očekivanja doživljavaju svoj vrhunac, ali i granicu. Naslućuje se nešto novo što će u isto vrijeme ta očekivanja i razočarati i neizmjereno nadmašiti.

ISUSOV POZIV NA OBRAĆENJE

Istim riječima kao i Ivan obratio se i Isus

svojim slušateljima uz jedan naoko mali dodatak koji njegovu pozivu daje posve novo obilježje: „Ispunilo se vrijeme, blizu je kraljevstvo Božje. Obratite se i vjerujte u radosnu vijest!” (Mk 1, 15). Ovdje nije više govor o blizini suda, nego kraljevstva Božjega, što ne povećava neizvjesnost i strah, nego predstavlja radosnu vijest i prema tome posve drukčiji motiv obraćenja nego kod Ivana. Tu je ono plod i posljedica Božje dobrote koja se očitovala u Isusu, a koju on jamči svim ljudima. Upravo zbog toga ni ovdje poziv na obraćenje ne trpi odgađanja. Zbog toga će Isus farizeje, koji ne prihvaćaju njegovu riječ, upozoriti da su carinici i bludnice pred njima na putu u kraljevstvo nebesko (Mt 21, 31) jer oni su prihvatili njegov poziv.

Isus navodi primjer obraćenja Ninive i završava: „Ovdje je više od Jone” (Mt 12, 41). Hoće reći: ako su se Ninivljani obratili na Joninu propovijed, onda nemaju nikakva opravdanja oni koji ostanu tvrdokorni na Isusovu radosnu vijest. Sud prijeti samo onima koji odbace kraljevstvo Božje koje on nezasluženo nudi svima (usp. Lk 10, 1 – 12).

Isusov poziv na obraćenje cilja na posvećeniji zaokret u čovjekovu životu, sve do u najdublje dubine njegova bića. On je upućen svima i nitko nije od njega izuzet. Ali taj je zaokret čovjeku i omogućen, zapravo još i više, on je povezan s radošću zbog iskustava Božje dobrote i ljubavi u Isusu. To snažno ističu one dvije male usporedbe o zakopanom blagu i skupocjenom biserju (Mt 13,44 – 46). Radost zbog neočekivanog nalaska tolika je da čovjek prodaje sve što ima kako bi kupio njivu i uz nju postao vlasnik i blaga koje je na njoj zakopano, ili kako bi se domogao skupocjenog bisera. Isus želi reći: tako je i s kraljevstvom Božjim. Čovjek se ne treba više tjeskobno mučiti kako bi ga se dokopao, nego ga zahvalno prihvatiti kao dar i radosno zbog takvog dara mijenjati svoj život.

Od vremena napetog iščekivanja kod starozavjetnih proroka i Ivana u Isusu je došlo vrijeme radosnog ispunjenja spasenja. Obraćenje nije više bježanje pred prijetećom kaznom, nego zahvalan odgovor na Božju dobrotu. Tako su kod Isusa u stvari povezani u jedno poziv na obraćenje i vjerovanje u radosnu vijest. Možemo ukratko reći: Obraćenje je prihvaćanje vjere, ili

vjera se očituje u obraćenju. I jedno i drugo znači čovjekovo neograničeno povjerenje i predanje u Božju volju zato što mu je to Bog omogućio. Isus ne govori slučajno o prihvaćanju kraljevstva Božjega na način djeteta (Mk 10, 15). To je u stvari bit evanđelja.

Nadalje, Isus uspoređuje Boga s kraljem koji priređuje svadbenu gozbu svojem sinu i poziva na gozbu sve ljude bez razlike na njihov život. Samo je uvjet za sve isti: da se pojave u svadbenom ruhu (Mt 22, 1 – 14), što znači da poziv shvate kao nešto nezasluženo i radosno se odazovu. Otac je i poput vinogradara koji trajno poziva radnike u svoj vinograd bez obzira koje je doba dana. Iznenadjenje dolazi na kraju kad svima daje jednaku plaću, i onima koji su radili čitav dan kao i onima posljednjeg sata (Mt 20, 1 – 16), jer ako se uopće može govoriti o plaći, uvijek je to plaća njegova milosrđa, a ne ljudskih zasluga.

Što znači nov odnos između Boga i ljudi koji Isus donosi, najbolje se vidi iz njegova odnosa prema grešnicima. Ti susreti u tim ljudima uvijek rađaju radost i spremnost da se mijenja život nakon što su iskusili Božju dobrotu i ljubav. Tako je to u slučaju carinika Levija (Mk 2, 13 sl.), javne grešnice (Lk 7, 36 – 50); Zakeja (Lk 19, 1 – 10) i drugih. U svim tim slučajevima obraćenje je korjenit odgovor na Isusov poziv: Blizu je kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte radosnoj vijesti! Odsad čovjek ima samo jedan cilj pred očima, a to je Bog i njegova volja.

Ipak u tom kontekstu pravi biser predstavlja Isusova usporedba o dobrom ocu i nezahvalnom sinu (Lk 15, 11 – 32). Koliko god je zorno prikazan sinovljev put od odlaska iz očeva doma, pa lutanje do ponovnog povratka u očevu kuću, možda je još snažnije naglašena očeva dobrotu i ljubav te njegova zabrinutost za sina. On trajno misli na njega i nikada ne gubi nadu u njegov povratak. Na kraju, to je i omogućilo povratak i pomirenje. Jer bez očeve dobrote uzalud bi bilo sinovljevo kajanje. Na žalost, u mnogim tumačenjima, a posebice u mnogim propovijedima, ova prisposoba ostaje prikračena baš za ovaj drugi dio, a to znači da zaboravljamo Oca i sve kušamo učiniti sami. Po Novom zavjetu pomirenje je uvijek sinovski odnos

s Ocem koji omogućuje sam Otac.

PROBLEM POMIRENJA U PRACRKVI

Ne može se reći da je stupanjem krštenja u prvi plan Pracrkva zanemarila ozbiljnost Isusova poziva na obraćenje ili ga svela samo na jedan novi svjetonazor, kako to neki naglašavaju. Kod dvojice glavnih novozavjetnih teologa, Pavla i Ivana, pojam obraćenja doduše nije prisutan, ali je u njihovu pojmu vjera stvarnost obraćenja kao duboke promjene čitave egzistencije jako naglašena.

Što je vrlo važno, i ovdje kao i u Isusovu naviještanju, inicijativa uvijek dolazi od Boga, svejedno koji se pojam upotrebljava: otkupljenje, opravdanje, novo stvorenje, pomirenje. Bog je uvijek subjekt koji čovjeku omogućuje jedan novi život. Bog je taj koji je „svijet pomirio sa sobom” (Rim 11, 15), koji je „službu pomirenja” i „riječ pomirenja” (2. Kor 5 18 sl) povjerio apostolima. O ljudima Pavao kaže da pomirenje primaju (Rim 5, 11) prije nego su mogli išta učiniti za nj. Jer Bog je pokazao svoju ljubav prema ljudima tako što je Krist umro za nas dok smo još bili grešnici (Rim 5, 8). Pomirenje je djelo Božje i njegova milost, ali taj indikativ Božjeg milosnog djelovanja u isto je vrijeme i imperativ ljudskog ponašanja. Onaj koga je Bog izmirio sa sobom, tko je s Kristom umro grijehu (Rim 6, 12 sl), taj ne može više živjeti grijehu nego Bogu. On neće živjeti po tijelu nego po duhu.

Cilj pomirenja jest mir, i to ne samo mir pojedinca s Bogom ili pojedinca međusobno. Taj mir kod Pavla ima svemirske dimenzije jer Bog je sa sobom pomirio čitav svijet (Rim 11, 15; Kol 1, 20; Ef 2, 16). Dakako, u sklopu Pavlove eshatološke misli to treba više shvatiti kao obećanje i omogućeni proces nego kao gotovo stanje jer „nadom smo spašeni” (usp. Rim 8, 22 – 25). Pavao govori o novom čovjeku i novom svijetu za koje nema osude, ali samo ako su povezani s Kristom (Rim 8, 1. 37). Po vjeri u Krista svi smo postali sinovi Božji (Gal 3, 26), on nas je oslobodio za slobodu djece Božje (Gal 5, 1; Rim 8, 21).

Pomirenje nije neki juridički pojam niti

čin koji se tiče samo čovjekova odnosa krivnje prema Bogu, ono se tiče čitave njegove egzistencije. U tom kontekstu Pavao govori o novom stvorenju: „Ako je tko u Kristu, on je novi stvor; staro je nestalo, novo je, evo, nastalo. A sve dolazi od Boga koji nas je po Kristu pomirio sa sobom”. (2. Kor 5, 17 sl).

Pojam vjere kao raskid sa starim, Bogu protivnim načinom života, i prihvaćanje nove od Boga omogućene egzistencije kod Ivana je još naglašeniji nego kod Pavla. Kod njega Isus govori: „Sad je sud ovom svijetu”. (Iv 12, 30); usp. 9, 39). Vjerom čovjek prima božanski život (3,16), ali zato i nevjera predstavlja osudu (3, 18 sl). Krist je jedini put prema Ocu i njega je moguće naći samo u vjeri (14,6 – 11).

Čitavoj novozavjetnoj tradiciji zajednička je svijest da je pomirenje uvijek Božja inicijativa i njegov dar čovjeku. U eshatološkoj perspektivi spasenja taj dar nije konačan, on je više obećanje i zalog budućeg i stoga još uvijek ugrožen od starog i prošlog. Zbog te ugroženosti pomirenje nije jedinstven i neponovljiv čin nego trajna mogućnost čitavog života. To je uvjetovalo i stav Pracrkve prema grešnicima u svojim redovima. Svaka kazna imala je za cilj da grešnika ponovno dovede na put spasenja. „Ako se dakle tko ne pokorava ovoj našoj pismenoj zapovijedi, zabilježite ga sebi i ne družite se s njime da bi se posramio! Ali ga ne smatrajte za neprijatelja, već ga opominjite kao brata!” (2.Sol 3, usp. Mt 18, 15 – 18; 1. Kor 5, 1 – 5).

KAKO DANAŠNJEM ČOVJEKU GOVORITI O POMIRENJU?

Biblijsko—teološki pojam pomirenja po svemu što smo vidjeli spada eminentno u kategoriju spasenja. O toj je Kategoriji moguće govoriti samo ondje gdje je razvijena svijest grijeha i krivnje i gdje postoji potreba za oproštenjem. Ta svijest kod suvremenog čovjeka nije razvijena. Ako još uopće govori o Bogu, on ne govori s osjećajem krivnje i pokajanja, nego s izrazom negodovanja zbog takvog svijeta u kome vlada zlo i patnja. Za takvog se čovjeka može s pravom reći: „U najboljem slučaju on bi želio biti otkupljen od patnje” (F. Wulf).

Te poteškoće nisu od jučer. One su počele početkom novoga vijeka kada je napravljen zaokret od teocentričnosti ka kozmocentričnosti pri čemu je osobni Bog Biblije postao hladno načelo tumačenja tajne svijeta. Kasnije je u materijalističkom pogledu na svijet Boga zamijenila materija koja je poprimila njegove osobine (vječna, neuništiva...). Umjesto da u svjetlu njegove objave promatra i usmjeruje svoj život, suvremeni je čovjek pokušao snagom svojega razuma riješiti problem Boga. Feuerbach ga proglašava čovjekovom projekcijom, Marx produktom društvenih odnosa, a Freud rezultatom duševnih potreba. Tako je suvremeni svijet od teocentričnosti preko kozmocentričnosti posve prešao na antropocentričnost. Čovjek sa svojim potrebama i problemima jest u središtu pažnje.

Kako dakle da se današnjem čovjeku govori uvjerljivo o pomirenju? Svakako taj govor mora imati antropološko polazište, to jest mora ozbiljno uzeti u obzir čovjeka, njegov svijet te njegove brige i probleme. Odatle treba tražiti most prema biblijskoj stvarnosti spasenja i pomirenja. Tu smo otkrili stvarnosti koje u životu današnjeg čovjeka igraju presudnu ulogu. Spomenimo samo mir i slobodu. Današnji čovjek sebe promatra subjektom slobode, a mir je velika potreba i ujedno briga njegova života i budućnosti. On međutim istodobno doživljava da su i njegova sloboda i mir nepotpuni i ugroženi i to ne samo od pojedinačnih promašaja i zločina nego od jedne grešne težnje koja je duboko u čovjeku, a koja se najizrazitije očituje u sebičnosti prema drugima i

u netrpeljivosti i razdražljivosti prema Bogu. Čovjek osjeća da je često nemoćan pred tim grešnim težnjama koje dolaze iz njegova srca.

Ali to nije sve. On ipak osjeća da iz istog srca još uvijek dolazi i nada koja se nikada ne miri sa zlom, strahom i besmisлом, koja očekuje ljubav, vjernost, radost, mir... Tu, gdje čovjek jasno doživljava granice svojih mogućnosti, nudi nam Biblija svoje iskustvo spasenja. Ono što čovjek ne može sam, može primiti kao dar. Tu govor o boljoj budućnosti može lako postati govor o pomirenju, koje nije ništa drugo nego ostvarenje najdubljih čovjekovih čežnja.

Budući da je vrhunac biblijskog govora o pomirenju Isus Krist, to i danas govorenje o po-

mirenju mora i danas imati kristološku dimenziju. Isus Krist sa svojim evanđeljem mora biti u središtu navještanja Crkve. A to nije samo jedna nova etika i moral nego prije svega nova životna praksa u službi Bogu i ljudima. Isus pokazuje mogućnost ljudske egzistencije u kojoj je moguće postići potpunu slobodu i mir. On je to postigao posvemašnjom vjernošću Ocu i predanjem u njegovu volju. Ni današnjem čovjeku ne preostaje drugo nego da samouvjerenom dokazivanjem i samopotvrđivanjem koje ostavlja nesigurnost i strah zamijeni poniznim povjerenjem koje rađa sigurnost i mir. Pokajanje nije čin koji bi čovjeka ponižavao jer on izvire iz same njegove naravi koja je usmjerena na Boga kao svoj izvor. „U pokajanju se čovjek bezuvjetno predaje svetom Bogu, ali isto tako u bezuvjetnom pouzdanju da se time predaje onom sudu koji se temelji na ljubavi koja je stvarno kadra dići njegovu krivnju.“ (K. Rahner)

LITERATURA:

- R. SCHNACKENBURG, *Metanoia*, LThK 7,356-359.
- P. HOFFMAN, *Umkehr*, u: Handbuch theologischer Grundbegriffe II, München, 1963.
- G. von RAD, *Theologie des Alten Testaments*, I-II, München, 1966-68.
- H. W. WOLFF, *Anthropologie des Alten Testaments*, 1974.
- R. SCHNACKENBURG, *Christliche Existenz nach dem Neuen Testament I-II*, München, 1967-68.
- K. KIESOW, *Busse und Umkehr im Alten Testament*, u: K. RUF (izd.), *Sünde – Busse – Beichte*, Regensburg, 1976, 12-24.
- FINKENZELLER – GRIESL, *Entspricht die Beichtpraxis der Kirche der Forderung Jesu zur Umkehr?*, München, 1971.
- H. SPAEMANN, *Das Problem der Bekehrung. Eine biblische Besinnung*, u: *Bibel und Leben* 1(1968), 54-57.
- W. KOSTER, *Christsein heisst ständiger Umkehr*, u: *Geist und Leben* 3(1968), 167-176.
- F. WULF, *Hat der heutige Mensch noch ein Verlangen nach Erlösung*, u: *Geist und Leben* 3(1969), 161-166.
- W. ZAUNER, *Biblische Versöhnungstheologie und ihre pastoralen Konsequenzen*, *Diakonia* 2(1977), 75-91.
- V. HAHN, *Zum theologischen Problem der Erlösung*, u: *Theologie der Gegenwart* 1(1982), 56-65.
- K. RAHNER, *Vom Geheimnis menschlicher Schuld und göttlicher Vergebung*, u: *Geist und Leben* 1(1982), 39-54.
- K. RAHNER, *Versöhnung und Stellvertretung. Das Erlösungswerk Jesu Christi als Grund der Vergebung und Solidarität unter den Menschen*, u: *Geist und Leben* 2(1983), 98-110.
- K. BAUMGARTNER, *Versöhnung und Busse als Gabe und Auftrag der Kirche*, u: *Theologisch-praktische Quartalschrift* 1(1984), 5-11.